

PRVA KATALOGIZACIJA REGISTROVANIH VERSKIH ZAJEDNICA U SRBIJI I SLIKA RELIGIJSKI DRUGOG

Prikaz knjige: prof. dr Zorica Kuburić, *Verske zajednice u Srbiji i verska distanca*, CEIR – Centar za empirijska istraživanja religije, Novi Sad, 2011, stranica 318.

Odavno u Srbiji nije objavljena knjiga o verskim zajednicama koja bi u svom imprimaturu sadržavala značajnija imena u sociologiji religije od autorke Kuburić i recenzenata Šušnjića, Djordjevića i Vukomanovića, pa sve do podrške državnog ministarstva za nauku. Ovo je utoliko važnije što je u dve decenije protekle od značajnih političkih promena u zemlji objavljeno desetak knjiga koje su imale za cilj da upoznaju javnost sa ‘većinskim’ i ‘manjinskim’ verskim zajednicama, knjige za kojima je ostao lako izbrisivi trag.

Za svakog istraživača, bilo istoričara, sociologa, religiologa, teologa, za novinara i komentatora koji prati versku problematiku, kao i za državnog činovnika na raznim nivoima, pa konačno i za zainteresovanog čitaoca potrebno je da postoji lako dostupan solidan materijal, znalački prikupljen, stručno obrađen i prezentiran zajedno sa naučnim aparatusom na takav način da predstavlja katalog-priručnik postojeće slike registrovanih verskih zajednica, crkava i drugih verskih organizacija koje postoje i deluju u Srbiji. Kao što autorka kaže, čim se podaci objave oni su zastareli, pa je tako aktuelnost ove knjige vremenski ograničena, ali će svakako dobro poslužiti kao pregledna slika trenutne situacije, makar u ovoj deceniji.

U Srbiji je, narocito u poslednjih dvadesetak godina, došlo do razvoja naročitog tipa verskih komentatora, takozvanih i samozvanih ‘sektologa’ koji daju sebi za pravo da sude i ocenjuju pojedine verske zajednice i grupe, uvek sa aspekta bulevarske ‘žute’ štampe gladne senzacionalnih naslova koji podižu tiraž. Količinu neistina, mržnje i straha prema religijski drugome posejanu na ovaj način teško je odmeriti. Delimičnu krivicu za njihovu pojavu snosi i država budući da nije pružala javnosti lako dostupne i javne informacije o manjim verskim zajednicama i njihovom radu. Utoliko je značaj ove knjige veći.

Knjiga je podeljena na dve celine: na onu koja govori o verskim i konfesionalnim zajednicama, i drugu gde se razmatra onaj ‘drugi’ na verskoj ili socijalnoj distanci. Bez informacija o verskim zajednicama nema ni razumevanja, to je prvi korak. Redosled zajednica preuzet je iz registra Ministarstva vera, a osim informacija koje su verske zajednice ponudile o sebi, autorka je konsultovala brojnu literaturu (više od 220 naslova), i svoje lične kontakte koji su joj ponudili svoja tumačenja i objašnjenja.

Verske zajednice su uglavnom predstavljene istorijskim podacima, presekom sadašnje situacije kao i načelima verovanja, a prva na spisku je Srpska pravoslavna crkva, a u okviru nje i *case study* o Dvoranskoj eparhiji i Kruševcu. Za njom su potom predstavljene: Katolička crkva u Srbiji, dve luteranske i jedna reformatska crkva, potom Jevrejska zajednica i Islamska zajednica. Posle tradicionalnih crkava i verskih zajednica, sledi predstavljanje broja konfesionalnih zajednica, mahom protestantskih, počevši od brojčano najvećih adventista, preko baptista, pentekostnih, kao i Jehovinih svedoka i malobrojnih mormona.

Primetno je, međutim, da nema drugih a u Srbiji postojećih i aktivnih verskih grupa: bahajaca, krišnevaca, starokalendaraca, kao i grupa predstavnika sufizma. Nedostaje i jedna grupacija baptista i drugih evanđeoskih hrišćana. Razlog je očigledan: knjiga je nastala prema registru Ministarstva vera, pa one zajednice koje postoje ali nisu registrovane, u knjizi nisu prisutne. Stoga je predlog ovog čitaoca da se knjiga u drugom izdanju u naslovu ili podnaslovu dopuni jednom rečju, odnosno da glasi ‘Registrovane verske zajednice...’.

Broj ovih nezastupljenih grupa i zajednica nije veliki (njih 40-tak imaju tek nekoliko hiljada sledbenika), te njihovo nepominjanje ne kvari uopštenu većinsku sliku. Međutim kako

i one, u zbiru predstavljaju kolorit i tkivo društva i pojava koje se posmatraju sa verskog aspekta, autorka se osvrnula i na njih u zaključku.

Razmatranje socijalne distance prikazano je oslanjajući se na empirijska istraživanja u dve geografski veoma raznolike oblasti: Vojvodini (čak tri istraživanja) i jugozapadnoj Srbiji (Prijeplje, Sjenica, Priboj i Novi Pazar). Prateći dosadašnji rad Zorice Kuburić, može se reći da ova diskusija predstavlja zaokruživanje rezultata njenih istraživanja u oblasti konfesionalnosti/religioznosti, religijski drugog ali i o međuverskom dijalogu i toleranciji, mada podaci mogu i treba da se dalje analiziraju. U Vojvodini, gde je stepen tolerantnosti prema drugom i drugačijem doskora bio relativno visok (uvreženo je mišljenje), rezultati ipak pokazuju opredeljenost ispitanika za religijski 'istog' mada se podeljenost može pratiti i po etničkim linijama (posebno zanimljivi rezultati dobijeni su kada su ispitanici odgovarali na pitanja u vezi sa nazarenima – pogledati stanice 276-278 u knjizi). Rezultati istraživanja iz 2009. godine pokazuju da je potrebno aktivnije se uključiti u međuverski dijalog u Vojvodini, signal koji bi državni organi trebalo da čuju i vide. Država bi mudro postupila ako bi se pozabavila ovim (ne)prilikama i tako postala aktivan činilac u razgovoru. Vremena izgleda da još ima.

U jugozapadnoj Srbiji međutim, a što je od izuzetnog značaja, dolazi do prvih ozbiljnijih koraka u međuverskom dijalogu. Na skupu održanom 2010. godine predstavnici pravoslavne i katoličke crkve i islamske verske zajednice zajedno su učestvovali sa predstavnicima Omladinskog parlamenta, Ženskom inicijativom iz Priboja, TV Forumom i drugim, a skup su pratile brojne novinarske ekipe. Posle nekoliko dana razgovora i druženja, u zaključku su svi učesnici naglasili značaj ovakvih susreta i dijaloga kao preduslova skladnog i zajedničkog života. Pitanje koje je ovde s pravom postavljeno jeste: kako obogatiti socijalni kapital – poštovanje normi, izgrađivanje poverenja i umrežavanje? Autorka se slaže sa Fukujamom da u tom procesu ključnu ulogu imaju kulturni mehanizmi: religija, tradicija, običaji.

”Balkan je odvajkada poprište brojnih društvenih sukobljavanja, i to je nešto što traje već vekovima. Posledice tih nereda su pobede i porazi, sećanja i osvete. Kako da opišemo početak novog veka na Balkanu kad je o međusobnom poverenju među narodima reč? Da li je uopšte moguće ponuditi jedinstvenu sliku ili postoje varijacije? Ko je u središtu, i gde je uopšte središte događaja na Balkanu? Prema relevantnim istraživanjima, posle 90-ih godina prošlog veka jasno je da je religija ponovo zadobila čelnu poziciju – stepen religioznosti veoma se povećao, pre svega u smislu konfesionalne pripadnosti, a kad je o stepenu poverenja u institucije državnih sistema reč, na prvom mestu našle su se verske zajednice” (strana 294).

Na knjigu *Verske zajednice u Srbiji i verska distanca* smo dugo čekali. Osim što predstavlja stručni rad i predočava rezultate istraživanja, katalogizuje registrovane crkve i verske zajednice i informiše o njima, te nudi nekoliko primera za razmatranje, Zorica Kuburić postavlja ozbiljna pitanja postojećem društvenom sistemu Srbije o socijalnoj, religijskoj pa i etničkoj distanci, a potom nudi i moguća usmerenja koja, obzirom na probleme, imaju oslonac i u teoriji i u praksi.

Mr Branko Bjelajac
Centar 9, Beograd